

DOI 10.4467/24497800RAP.20.017.12911

<http://www.ejournals.eu/RAP/>

ISSN 2449-7800 (online), ISSN 2449-7797 (druk), s. 300–319

SABINA KUBAS¹

Inne niż członkowskie statusy uczestnictwa w organizacji międzynarodowej – studium prawnomiędzynarodowe

1. Wstęp

Współczesna społeczność międzynarodowa kształtowana jest przez grupę państw świadomych wspólnych wartości i interesów oraz związanych wspólnymi regułami i przynależnością do wspólnych instytucji międzynarodowych². Żadne z nich nie podejmuje działań w izolacji. Potrzeby polityczne, gospodarcze i społeczne powodują konieczność wzajemnej współpracy między państwami. Jej różnorodność i intensywność przybrała rozmiary, które poprzednim pokoleniom nie są znane, a często także trudne do wyobrażenia³.

Rola organizacji międzynarodowych wzrasta nie tylko wraz z uzyskiwanymi kompetencjami i uprawnieniami, ale także wraz z pojawiającym się coraz większym ich wpływem na pozostałe podmioty prawa międzynarodowego⁴. Obecna sytuacja międzynarodowa pokazuje, że ich pozycja gospodarcza, polityczna, czy prawna bardzo szybko rozrasta się, wpływając na kształtowanie się i funkcjonowanie innych jednostek stosunków międzynarodowych, takich jak organizacje pozarządowe, ruchy wyzwolenicze, korporacje transnarodowe, czy organizacje religijne⁵.

Współcześnie status organizacji międzynarodowych nie budzi już większych kontrowersji i jest na tyle silnie ugruntowany, że ich działalność czę-

1 Zakład Prawa Międzynarodowego i Prawa Europejskiego, Kolegium Nauk Społecznych. Instytut Nauk Prawnych, Uniwersytet Rzeszowski.

2 J. Kukułka, *Problemy kształtowania się wspólnot międzynarodowych*, „Stosunki Międzynarodowe” 1985, nr 5, s. 13.

3 M. Frankowska, *Wypowiedzenie umowy międzynarodowej*, Wrocław – Warszawa – Kraków – Gdańsk, 1976, s. 9.

4 E. Cziomer, L. W. Zyblikiewicz, *Zarys współczesnych stosunków międzynarodowych*, Warszawa – Kraków 2000, s. 65.

5 M. Pietraś, *Państwo w późnowestfalskim ładzie międzynarodowym*, w: M. Pietraś, I. Hofman, S. Michałowski (red.), *Państwo w czasach zmiany*, Lublin 2018, s. 185.

sto stanowi przedmiot odrębnych analiz, ujętych w ramy prawa organizacji międzynarodowych jako samodzielnej dyscypliny naukowej⁶. Swoimi zadaniami wkraczają nawet w obszary zarezerwowane dotąd wyłącznie dla państw. Wzrasta nie tylko ich liczba, ale także znaczenie oraz zakres kompetencji, które przekazywane są im przez państwa członkowskie⁷.

Podstawowym celem niniejszego opracowania jest przedstawienie problematyki innych niż członkowskie statusy państw w organizacji międzynarodowej ze szczególnym uwzględnieniem praktyki podmiotów, w stosunku do których regulacje prawne dotyczące aktywnego uczestnictwa w organizacji zostały skutecznie zastosowane. Założeniem opracowania jest próba oceny rozwiązań prawnych dotyczących statusu obserwatora, członkostwa stowarzyszonego, afiliowanego oraz częściowego. Przedstawienie tego zagadnienia wymaga dokonania szerokiej analizy przepisów prawnych regulujących funkcjonowanie wielu organizacji międzynarodowych, zarówno tych uniwersalnych, jak i regionalnych.

Przeprowadzona w niniejszym opracowaniu analiza pozwala na postawienie podstawowej hipotezy pracy, zgodnie z którą, podmioty posiadające inny niż członkowski status w organizacji międzynarodowej mają istotny wpływ na jej funkcjonowanie.

Główną metodą badawczą przyjętą w pracy jest metoda prawno-analityczna. W ramach wskazanego problemu badawczego, analizie poddane zostaną źródła prawa międzynarodowego, orzecznictwo sądowe oraz stanowiska różnych organów międzynarodowych, odnoszące się do warunków realizacji uregulowań prawnych skutkujących nabyciem innego niż członkowski statusu w organizacji międzynarodowej. Przegląd odpowiednich norm traktatowych i zwyczajowych pozwoli na wyjaśnienie istoty oraz roli unormowań prawnych w przedmiocie członkostwa w organizacji międzynarodowej. Ponadto, prowadzona analiza wsparta zostanie licznymi przykładami z praktyki państw oraz stanowiskami prezentowanymi w doktrynie.

2. Członkostwo w organizacji międzynarodowej oraz sposoby jego nabycia

Organizacja międzynarodowa jest formą integracji określonych podmiotów, które dążą do realizacji założonych celów. Każdy z nich posiada pewne uprawnienia oraz obowiązki, które wynikają z więzi prawnej, jaka je łączyła. Żaden podmiot będący członkiem danej organizacji nie powinien dokonywać żadnych czynności ponad te do których jest uprawniony, jak również sprzeniewierzać się zobowiązaniom, które są na niego nałożone.

Członkostwo w organizacji międzynarodowej jest więzią prawną, która łączy państwo lub też inny podmiot z daną organizacją oraz jej człon-

6 N. Blokker, T. Heukels, *Historical and Origins and Institutional Challenges w: T. Heukels, N. Blokker, M. Brus (red.), The European Union after Amsterdam. A Legal Analysis*, The Hague – London – Boston 1998, s. 27.

7 M. Zieliński, *Międzynarodowe decyzje administracyjne*, Katowice 2011, s. 17.

kami. Więż ta obejmuje szereg praw i obowiązków, które spoczywają na podmiocie będącym członkiem. Współpraca podmiotów w ramach jednej organizacji jest dobrowolna i służy realizacji wspólnych celów, które stanowią podstawę jej działania. Atrybutem każdego tego typu podmiotu jest określony poziom zdolności do współdziałania, dzięki któremu w sposób skuteczniejszy i bardziej ekonomiczny mogą być osiągnane przez organizację cele, których realizacja w pojedynkę byłaby niemożliwa lub trzeba by przeznaczyć na nią znacznie więcej sił i środków⁸.

Członkostwo w organizacji międzynarodowej stanowi pewną przynależność, która powiązana jest nie tylko z uprawnieniami w stosunku do pozostałych podmiotów, ale także z obowiązkami, jakie wynikają z tejże relacji. Przynależność jest to dosłownie należenie do jakiejś organizacji, grupy lub społeczności. Jest to więc chęć utożsamiania się określonego podmiotu z większą społecznością oraz jej założeniami⁹. Od XVII w. członek (człon) oznacza część składową większej całości, podmiot wchodzący w skład jakiejś organizacji czy społeczności, a także element większej całości¹⁰. Członkostwo to także realizacja uprawnień i obowiązków przez podmiot wchodzący w skład jakiegoś zgromadzenia, towarzystwa naukowego czy literackiego, który związany jest z nim trwałą więzią¹¹.

Nabycie członkostwa w organizacjach międzynarodowych zależy w pierwszej kolejności od woli i chęci państwa, które o takie członkostwo się ubiega. Proces adhezyjny to postępowanie, w ramach którego główna rola spoczywa na podmiocie inicjującym. Z kolei rola i funkcje organizacji międzynarodowej skupione są na skontrolowaniu całości procedury. Niejednokrotnie staje się to jedynie formalnością, ponieważ całość zaangażowania prawnego znajduje się po stronie podmiotu chcącego nabyć członkostwo.

Pewne zróżnicowanie co do nabycia członkostwa w ramach procedury adhezyjnej występuje w organizacjach systemu Narodów Zjednoczonych. Główne odmienności dotyczą państw będących członkami Organizacji Narodów Zjednoczonych i państw, które nimi nie są. W ramach adhezji o przystąpieniu decyduje więc wola państwa, uzupełniana w organizacjach systemu NZ o wymóg członkostwa w ONZ¹². Zgodnie z art. 2 aktu konstytucyjnego UNESCO, państwa, które są członkami Organizacji Narodów Zjednoczonych posiadają uprawnienie do nabycia członkostwa w tej organizacji wyspecjalizowanej. Ustęp 2 tego artykułu wskazuje, że państwa, które nie są członkami ONZ mogą być przyjęte jako członkowie Organizacji

8 A. Łazowski, A. Zawidzka-Łojek, *Prawo międzynarodowe publiczne*, Warszawa 2011, s. 180.

9 M. Szymczak, H. Szkiładź, S. Bik, C. Szkiładź, H. Chociłowska, M. Krajewska, *Słownik Języka Polskiego: A-K*, T. I, Warszawa 1993, s. 339.

10 W. Boryś, *Słownik etymologiczny języka polskiego*, Kraków 2005, s. 99.

11 S. Orgelbranda, *Encyklopedia powszechna*, Warszawa 1861, s. 566.

12 J. Menkes, A. Wasilkowski, *Organizacje międzynarodowe. Prawo instytucjonalne*, Warszawa 2017, s. 106.

przez Konferencję Generalną na podstawie zalecenia Rady Wykonawczej po uzyskaniu większości dwóch trzecich głosów. Taki stan prawny stwarza pewne nierówności pomiędzy państwami, które są członkami Organizacji Narodów Zjednoczonych oraz w stosunku do tych, które nimi nie są¹³. Tak silne powiązanie między ONZ a UNESCO odnosi się także do regulacji, które zawarte są w art. 2 ust. 3 i 4¹⁴. Zgodnie z nimi członkowie UNESCO, którzy zostali zawieszani w prawach członka ONZ na żądanie ONZ, zostają zawieszani również w prawach członka UNESCO. Taka sama sytuacja ma miejsce w przypadku usunięcia z ONZ, ponieważ także wtedy automatycznie ustaje członkostwo w UNESCO¹⁵.

Nabycie członkostwa na podstawie jednostronnego aktu woli państwa kandydującego wyrażone jest m.in. w art. 3 i art. 4 Konstytucji Światowej Organizacji Zdrowia (WHO)¹⁶. Zgodnie z nimi każde państwo może stać się członkiem WHO, a nabycie tego statusu odbywa się poprzez podpisanie lub też przyjęcie w inny sposób aktu założycielskiego. Z tego też powodu każde państwo członkowskie staje się nim jedynie poprzez wyrażenie własnej woli, co z kolei regulowane jest przepisami wewnętrznymi każdego państwa. Rola WHO nie polega w żadnym wypadku na inicjowaniu procedury akcesyjnej, a jedynie na prawnej reakcji na inicjatywę ze strony państwa ubiegającego się o członkostwo¹⁷.

Z kolei procedura akcesji – admisji to postępowanie, według którego nowy podmiot przystępuje do organizacji międzynarodowej, lecz niezbędnym elementem staje się formalny wniosek o przystąpienie po stronie państwa członkowskiego lub też zaproszenie do członkostwa kierowane ze strony organizacji, która taką formę współpracy uskutecznia zgodnie z wewnątrzorganizacyjnym procesem decyzyjnym. Te sposoby nabycia nowego członka w organizacji międzynarodowej wymagają pojawienia się dwóch aktów woli, ze strony państwa kandydującego oraz ze strony samej organizacji¹⁸.

13 E. Latoszek, M. Proczek, *Organizacje międzynarodowe we współczesnym świecie*, Warszawa 2006, s. 149.

14 Por. tekst Konwencji dotyczącej utworzenia Organizacji Narodów Zjednoczonych dla Wychowania, Nauki i Kultury z dnia 16 listopada 1945 r., w: S. Hubert (red.), *Zbiór statutów i regulaminów organizacji międzynarodowych. Organizacje wyspecjalizowane ONZ*, T. II, Warszawa 1966 r., s. 305.

15 G. Michałowska, *Polska w Organizacji Narodów Zjednoczonych do spraw Oświaty, Nauki i Kultury*, w: S. Parzymies, I. Popiuk-Rysińska (red.), *Polska w organizacjach międzynarodowych*, Warszawa 2002, s. 191.

16 Konstytucja Światowej Organizacji Zdrowia, Porozumienie zawarte przez Rządy reprezentowane na Międzynarodowej Konferencji Zdrowia i Protokół dotyczący Międzynarodowego Urzędu Higieny Publicznej z dnia 22 lipca 1946 roku, Dz.U. z 1948 r., nr 61, poz. 477 ze zm.

17 E. Pawlak, A. Malkowski, *Przegląd organizacji międzynarodowych*, Szczecin 2006, s. 127.

18 Procedura przystąpienia kolejnego państwa ma ogromne znaczenie, ponieważ decyzje dotyczące rozszerzenia wywierają duży wpływ nie tylko na samą organizację, ale także na państwa, które do tego momentu były jedynymi jej członkami. Zmienia się

Postępowanie tego rodzaju jest procedurą niezwykle skomplikowaną i wywołuje liczne polityczne reperkusje. W przypadku nabywania członkostwa w danej organizacji, kandydat poddawany jest ocenie, a ewentualna odmowa przyjęcia jest tożsama z negatywną jego oceną ze strony członków, co szczególnie w przypadku państwa może mieć znaczenie międzynarodowe dla jego prestiżu oraz wewnętrzne dla prestiżu rządu¹⁹.

O nabyciu członkostwa w ramach tej procedury decydują kryteria obiektywne oraz kryteria subiektywne. Z tą pierwszą grupą mamy do czynienia wtedy, gdy statut organizacji formułuje wyraźny katalog kryteriów nabycia członkostwa, a wszelkie odstępstwa zarówno subiektywizm ocen, jak i uzupełnianie katalogu traktuje się jako działanie niezgodne z prawem. Przykładem takiej regulacji jest norma art. 4 ust. 3 Karty NZ określająca warunki niezbędne, ale i wystarczające dla nabycia członkostwa²⁰. Nie zapobiega to oczywiście sporom, czego przykładem było korzystanie przez ZSRR z prawa weta w Radzie Bezpieczeństwa dla blokowania przyjmowania na przełomie lat pięćdziesiątych nowych członków do Organizacji Narodów Zjednoczonych. Weto wobec przyjęcia Portugalii i Irlandii ZSRR uzasadniał zarzutem, iż nie są to państwa miłujące pokój, bo nie były po stronie aliantów podczas drugiej wojny światowej²¹. Kryteria subiektywne nie są samoistne i w statutach lub praktyce organizacji uzupełniają zespół kryteriów obiektywnych, pozwalając członkom organizacji na zasadzie woluntaryzmu nie przyjąć do organizacji państwa, które spełnia kryteria obiektywne lub przyjąć kraj w części niespełniający kryteriów członkostwa uznanych za mniej ważne. Subiektywizm oznacza więc brak automatyzmu admisijski²².

Traktat Północnoatlantycki w swych uregulowaniach wprowadza możliwość przystąpienia zgodnie z procedurą akcesji – admisijski. Strony umowy założycielskiej mogą, za jednomyślną zgodą, zaprosić do przystąpienia do organizacji każde inne państwo europejskie, które jest w stanie realizować zasady traktatowe i wносить odpowiedni wkład do bezpieczeństwa obszaru północnoatlantyckiego. Każde państwo zaproszone w taki sposób może stać się stroną traktatu, jeśli złoży Rządowi Stanów Zjednoczonych Ameryki dokument o przystąpieniu. Rząd Stanów Zjednoczonych Ameryki powiadamia następnie każdą ze stron o złożeniu każdego takiego dokumentu

dynamika podziału korzyści i kosztów, a także wielu procedur negocjacyjnych, w których będzie brało udział nowo przyłączone państwo. (C. J. Schneider, J. Urpelainen, *Accession Rules for International Institutions: A Legitimacy-Efficacy Trade-off?*, *Journal of Conflict Resolution* 2012, nr 56, s. 1).

19 J. Menkes, A. Wasilkowski, *Organizacje...*, s. 264.

20 Zob. tekst Karty Narodów Zjednoczonych z dnia 26 czerwca 1945 roku w: A. Przyborska-Klimczak, *Prawo międzynarodowe publiczne. Wybór dokumentów*, Lublin 2006, s. 9.

21 Opinia doradcza Międzynarodowego Trybunału Sprawiedliwości w sprawie warunków przyjęcia państwa do Organizacji Narodów Zjednoczonych z dnia 28 maja 1948 r., ICJ Reports, 1948, pkt 23, s. 93.

22 J. Menkes, A. Wasilkowski, *Organizacje...*, s. 107.

przystąpienia (art. 10 Traktatu Północnoatlantyckiego)²³. Przedstawiona forma nabycia członkostwa uzależniona jest więc przede wszystkim od zaproszenia, a więc inicjatywy ze strony organizacji, która posiada decydujący wpływ na postępowania akcesyjne, które się w ramach jej struktur odbywają. Warto podkreślić, iż żadne państwo, które nie jest członkiem NATO, nie ma prawa głosu w sprawie dalszego rozszerzania²⁴.

Procedura akcesji – admisji charakteryzuje się więc przede wszystkim inicjatywą przystąpienia do organizacji międzynarodowej, występującą po obu stronach. Ważna jest zarówno wola nabycia statusu członka po stronie podmiotu kandydującego, jak i chęć rozszerzenia struktur po stronie organizacji. To postępowanie jest wieloetapowe, wymagające i długotrwałe, a etapem je zamykającym jest rozpoczęcie działalności państwa członkowskiego na podstawie wcześniej przeprowadzonych negocjacji oraz dostosowań prawnych, politycznych i gospodarczych.

3. Inne niż członkowskie statusy uczestnictwa w organizacji międzynarodowej

3.1. Status obserwatora

Podmioty prawa międzynarodowego mogą brać udział w pracach organizacji międzynarodowych nie tylko w charakterze pełnoprawnych i równoprawnych członków, ale także uczestnicząc w niej na niepełnych prawach. Termin „obserwator” ma rozmaite znaczenie i używa się go w różnych sytuacjach, zawsze podkreślając jedną wspólną cechę, tzn. bierny, polegający formalnie tylko na samej obecności, stosunek państw-obszerników do udziału w przedmiocie obrad organizacji²⁵. Pojęcie „obserwator” oznacza osobę wysłaną na zjazd, konferencję czy obrady organu, którego nie jest członkiem²⁶.

Stały obserwator to nie jedyna nazwa jaka może być w tym zakresie używana i zastosowana. Wskazuje się także na takie pojęcia jak członek (*quasi-membership*), gość honorowy (*honores guests*) czy też niegłosujący członek (*nonvoting member*)²⁷.

Status prawny obserwatora stanowi precedens dla wszelkich form uczestnictwa w funkcjonowaniu organizacji na niepełnych prawach. Pozytywną rolę taką na konferencji londyńskiej w latach 1830–1832 jako pierwsze uży-

23 Zob. tekst Traktatu Północnoatlantyckiego z dnia 4 kwietnia 1949 r. w: A. Przyborowska-Klimczak, E. Skrzydło-Tefelska (red.), *Dokumenty Europejskie*, T. I, Lublin 2011, s. 214.

24 I. Kaczanowska, *Członkostwo w NATO i Unii Europejskiej gwarancjami bezpieczeństwa Polski*, Łódź 2006, s. 6.

25 G. Grabowska, *Obserwatorzy państw w powszechnych organizacjach międzynarodowych*, Warszawa 1978, s. 7.

26 W. Morawiecki, *Funkcje organizacji międzynarodowej*, Warszawa 1971, s. 234.

27 A. G. Mower, Jr., *Observer Countries: Quasi Members of the United States*, vol. 20, Cambridge 1966, s. 266.

skwały Holandia i tymczasowy rząd Belgii. Dynamiczny rozwój tej instytucji nastąpił w ramach Ligi Narodów. Stało się tak, mimo że Pakt LN takiego statusu nie przewidywał. Obserwatorami w LN były zarówno USA, państwo, które do Ligi Narodów nigdy nie przystąpiło, jak i państwa w okresie przed uzyskaniem członkostwa w organizacji, czyli Węgry, Meksyk i Irlandia. Były to także państwa, które z organizacji wystąpiły podobnie jak Niemcy po 1933 r.²⁸. Funkcje obserwatorów państw nieczłonkowskich przy LN wykonywali albo dyplomaci wyznaczeni specjalnie i wyłącznie do tych zadań. Z takiej możliwości skorzystały np. Meksyk czy Turcja albo konsulowie pełniący funkcje w Szwajcarii (USA czy Niemcy)²⁹.

Praktyka postępowania Ligi Narodów była kontynuowana przez Organizację Narodów Zjednoczonych. W przypadku tej organizacji, status stałego obserwatora ma swoje korzenie wyłącznie w praktyce państw, nie ma natomiast żadnego poparcia w Karcie Narodów Zjednoczonych. Praktykę tę datuje się na 1946 r., kiedy to Sekretarz Generalny dopuścił delegację rządu szwajcarskiego do pracy w ramach ONZ właśnie w charakterze stałego obserwatora. Szwajcaria chciała z jednej strony zachować swą neutralność, a z drugiej dążyła do włączenia jej do pracy ONZ. Przedstawiciele Federacji obserwowali więc nieformalnie dwie pierwsze sesje Zgromadzenia Ogólnego, a w 1946 r. ustanowiono biuro łącznik Szwajcarii z ONZ w Konsulacie Generalnym Szwajcarii w Nowym Jorku. W 1948 r. Szwajcaria postanowiła o przekształceniu biura w autonomiczną misję, na czele której stanął stały obserwator akredytowany przy Sekretarzu Generalnym ONZ³⁰.

Funkcjonowanie stałych obserwatorów potwierdzone zostało także przez Organizację Państw Amerykańskich (OPA)³¹, która na pierwszej sesji zwyczajnej w 1971 roku ustaliła status tego rodzaju podmiotów³². Celem takiego postępowania było zapewnienie państwom spoza organizacji możliwości śledzenia działań związanych z OPA, uczestniczenia w posiedzeniach jej organów politycznych i zapewniania współpracy w zakresie rozwoju. W następnym roku Stała Rada ustanowiła kryteria i procedury przyznawania statusu stałego obserwatora państwu człon-

28 J. Menkes, A. Wasilkowski, *Organizacje...*, s. 300.

29 M. Węcłewska, *Polskie dylematy w „czasach aniołów” próby budowania bezpieczeństwa zbiorowego w Europie w latach 1926–1929 a koncepcje polskiej polityki zagranicznej w świetle „gazety warszawskiej”*, „Acta Universitatis Lodzianensis Folia Historica” 2008, nr 82, s. 77.

30 S. H. Choi, *Status, Rights and Duties of Observers for Non-Member States of the United Nations*, „The Korean Journal of Comparative Law” 1991, vol. 19, s. 137.

31 Karta Organizacji Państw Amerykańskich z dnia 30 kwietnia 1948 roku, w: S. Hubert (red.) *Zbiór statutów i regulaminów organizacji międzynarodowych*, T. 3, Warszawa 1973, s. 21.

32 Rezolucja Organizacji Państw Amerykańskich z dnia 23 kwietnia 1971 r., AG/RES. 50 (I-O/71).

kowskiemu spoza OPA wydając kolejną rezolucję³³, która została zmieniona w 1984 r.³⁴.

Podstawowa regulacja statusu obserwatora jest efektem Konwencji Wiedeńskiej dotyczącej reprezentacji państw w ich stosunkach z organizacjami międzynarodowymi o charakterze uniwersalnym³⁵. Uregulowano w niej wszystkie znane obecnie formy reprezentacji państw w organizacjach międzynarodowych, przy czym większość przepisów dotyczy oczywiście reprezentacji państw-członków tych organizacji. Jednak po raz pierwszy w prawie międzynarodowym zostały w tej właśnie konwencji sformułowane w sposób wyraźny i jednolity podstawy prawne uczestnictwa w pracach organizacji państw, które nie są ich członkami. Państwo, które nie należy do danej organizacji może związać się z nią trwale lub uczestniczyć w jej pracach przez pewien, z góry nieokreślony, czas. W takiej sytuacji zainteresowane państwo wysłało do organizacji stałą misję obserwatorów, w skład której wchodziły obserwator jako jej szef oraz członkowie stałej misji obserwatorów, tj. obserwatorzy³⁶.

Pozycja prawna obserwatora jest konkretyzowana przez statut danej organizacji lub też porozumienie pomiędzy obserwatorem a samą organizacją. Status ten jest nadawany przez organizację, nie nadaje go organ danej organizacji. Jest to pewnego rodzaju precedens dla wszelkich form uczestnictwa w funkcjonowaniu organizacji na niepełnych prawach. Status stałego obserwatora w organizacjach międzynarodowych mogą posiadać różne grupy podmiotów³⁷. W tym aspekcie wyróżnić można status obserwatora – państwo-członka organizacji, w sytuacji gdy jest on dopuszczony do posiedzeń nieplenarnych organów organizacji, obserwatora – państwo-nieczłonka organizacji, z tego statusu korzystają w przypadku ONZ państwa, które nie chcą lub nie są zdolne zostać członkiem organizacji³⁸. Status obserwatora ruchu narodowo-wyzwoleńczego w latach osiemdziesiątych, w przypadku ONZ oraz wielu innych organizacji międzynarodowych, posiadały ruchy narodowo-wyzwoleńcze, głównie afrykańskie, ale też Organizacja Wyzwolenia Palestyny. Ostatni rodzaj tego statusu to obserwator

33 Rezolucja Organizacji Państw Amerykańskich z dnia 19 stycznia 1972 r., CP/RES. 52 (61/72).

34 Rezolucja Organizacji Państw Amerykańskich z dnia 27 czerwca 1984 r., CP/RES. 407 (573/84).

35 Konwencja Wiedeńska dotycząca reprezentacji państw w ich stosunkach z organizacjami międzynarodowymi o charakterze uniwersalnym z dnia 14 marca 1975 r., w: A. Przyborowska-Klimczak, W. Staszewski (red.), *Prawo dyplomatyczne i konsularne. Wybór dokumentów*, Lublin 2003, s. 121.

36 G. Grabowska, *Obserwatorzy...*, s. 64.

37 N. Sybesma-Knol, *The Continuing Relevance of the Participation of Observers in the Work of the United Nations*, [w:] K. Wellens (red.), *International Law, Theory and Practice – Essays in Honour of Eric Suy*, The Hague 1998, s. 374.

38 Seung Hwan Choi, *The Status, Rights and Duties of Observers for Non-Member States of the United Nations*, „Korean Journal of Comparative Law” 1991, nr 19, s. 135.

– organizacja, z którego korzystają w ONZ między- oraz pozarządowe organizacje i instytucje, do których zalicza się organizacje wyspecjalizowane systemu NZ czy organizacje pozarządowe³⁹. Niektórzy autorzy zaliczają do tej kategorii podmiotów także jednostki⁴⁰.

Nabywanie statusu obserwatora możliwe jest także w ramach WTO⁴¹. Państwa o takim statusie mogą brać udział w pracach organizacji, zwłaszcza w zakresie propagowania zasad nieskrępowanej wymiany handlowej lub akcjach szkoleniowych, lecz z oczywistych względów nie przysługuje im prawo głosu w organach decyzyjnych. Pozycja ta obejmuje także obowiązek podjęcia negocjacji akcesyjnych z organizacją nie później niż do upływu 5 lat od uzyskania statusu obserwatora. Ten obowiązek wskazany jest w kontekście akcesji. Z zakresu podmiotowego obowiązku podjęcia negocjacji akcesyjnych wyłączona jest Stolica Apostolska, która dysponuje statusem obserwatora przy WTO⁴².

Na gruncie Karty Stowarzyszenia Państw Azji Południowo-Wschodniej wyróżnić można różne kategorie uczestnictwa państw trzecich w pracach organizacji. Wymienia się wśród nich partnera dialogu, sektorowego partnera dialogu, partnera w rozwoju, gościa, czy też specjalnego obserwatora. Ten ostatni status członkowski należy do dwóch państw: Timor Leste, który złożył wniosek o przystąpienie do organizacji w 2011 roku oraz Papua Nowa Gwinea⁴³.

Status obserwatora posiada w wielu organizacjach międzynarodowych Unia Europejska. Przykładem może być Światowa Organizacja Zdrowia, Międzynarodowa Organizacja ds. Migracji⁴⁴, Rada Praw Człowieka ONZ⁴⁵ czy Wysoki Komisarz Narodów Zjednoczonych ds. Uchodźców⁴⁶.

39 Ibidem, s. 303.

40 H. G. Schermers, N. M. Blokker, *International Institutional Law*, The Hague 1995, s. 122.

41 Lista państw – obserwatorów w Światowej Organizacji Handlu w: https://www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/tif_e/org6_e.htm#observer (27.11.2019).

42 M. Kruska, *Instytucjonalne aspekty funkcjonowania Światowej Organizacji Handlu*, „Ekonomia” 2004, nr 12, s. 133.

43 Zob. art. 44 Karty ASEAN z dnia 15 grudnia 2008 roku, dostępnej na stronie: https://asean.org/storage/2012/05/3.-November-2019-The-ASEAN-Charter-27th-Report_rev-2711191.pdf (06.12.2019). Zob. także: C. Mik, *Fenomenologia regionalnej integracji państw. Studium prawa międzynarodowego*, t. I, Warszawa 2019, s. 489.

44 Konstytucja Międzynarodowej Organizacji do spraw Migracji z dnia 19 października 1953 roku, Dz. U. z 2016 r., poz. 538.

45 Rezolucja Zgromadzenia Ogólnego ONZ z dnia 15 marca 2006 roku, A/RES/60/251.

46 Statut Wysokiego Komisarza Narodów Zjednoczonych ds. Uchodźców z dnia 3 grudnia 1949 roku, dostępny na stronie: <https://www.unhcr.org/protect/PROTECTION/3b66c39e1.pdf> (11.11.2019). Zob. także: M. Zieliński, *Formy udziału Unii Europejskiej w pracach innych organizacji międzynarodowych*, w: B. Mikołajczyk, J. Nowakowska-Małusecka (red.), *Prawo organizacji międzynarodowych wobec problemów*

Rola stałego obserwatora w organizacjach międzynarodowych jest więc bardzo ważna i oznacza nawiązanie bliskich relacji danego podmiotu z konkretną organizacją międzynarodową. Podmiot posiadający taki status co do zasady uprawniony jest do udziału w posiedzeniach różnego rodzaju organów tejże organizacji, posiadania dostępu do dokumentacji, czy też czynnego udziału w przeprowadzanych dyskusjach. Jego niepełny charakter skupia się na braku możliwości składania różnego rodzaju wniosków czy podań, a także braku prawa do udziału w głosowaniach.

3.2. Status członka stowarzyszonego

Kolejną z form niepełnego członkostwa w strukturze organizacji międzynarodowych jest status członka stowarzyszonego z organizacją. Państwo posiadające tego rodzaju status nie jest uprawnione do głosowania oraz uczestnictwa w wyborach do organów tejże organizacji, co odróżnia taki podmiot od podmiotu, który posiada członkostwo o charakterze pełnym⁴⁷.

Pierwowzorem członkostwa stowarzyszonego w relacji podmiot – organizacja były uregulowania prawne Konstytucji WHO, która w art. 8 przewidywała ten rodzaj powiązań dla terytoriów niebędących państwami suwerennymi. Wszystkie terytoria lub też grupy terytoriów, które nie są odpowiedzialne za prowadzenie swych stosunków międzynarodowych, mogą być przyjęte w charakterze członka stowarzyszonego przez Zgromadzenie Zdrowia na podstawie podania złożonego w imieniu takiego terytorium lub też grupy terytoriów przez członka lub inną władzę, która ponosi odpowiedzialność za realizację stosunków międzynarodowych⁴⁸.

Wskazana wyżej forma współpracy między organizacją a państwami, uregulowana została także Konwencją o Międzynarodowej Organizacji Morskiej (IMO)⁴⁹. Zgodnie z art. 8 każde terytorium lub grupa terytoriów, na których przepisy prawne Konwencji obowiązują, może stać się członkiem stowarzyszonym organizacji poprzez pisemną notyfikację złożoną przez tego członka lub, stosownie do przypadku, przez Narody Zjednoczone Sekretarzowi Generalnemu Narodów Zjednoczonych. Członek stowarzyszony posiada prawa i obowiązki, które zostały przyznane Konwencją każdemu członkowi organizacji, z tym jednak wyjątkiem, że nie ma prawa głosu ani też nie może być wybrany jako pełnoprawny członek Rady⁵⁰. Stąd też państwo stowarzyszone uprawnione jest do udziału w pracach Między-

współczesnego świata. Księga jubileuszowa dedykowana pani profesor Genowefie Grabowskiej, Bydgoszcz – Katowice 2014, s. 241.

47 M. Kruszka, *Instytucjonalne...*, s. 306.

48 Por. tekst Konstytucji w: Dz.U. z 1948 r., nr 61, poz. 477 ze zm.

49 Konwencja o Międzynarodowej Organizacji Morskiej z dnia 6 marca 1946 roku, Dz.U. z 1961 r., nr 14, poz. 74 zał. ze zm.

50 J. Markiewicz, *Pojęcie i charakter bezpieczeństwa morskiego*, *Obronność*, „Zeszyty Naukowe” 2014, nr 1(9), s. 117.

narodowej Organizacji Morskiej, jednak pozbawione jest pewnych uprawnień łączących się z funkcjonowaniem w organach tej wspólnoty⁵¹.

W ramach Układu Ogólnego w Sprawie Taryf Celnych i Handlu (GATT)⁵² niejednolicie uregulowano sytuację podmiotów stowarzyszeniowych. Różniła się ona istotnie w odniesieniu do poszczególnych państw. Członkostwo Polski miało nietypowy charakter wynikający ze specyfiki gospodarki centralnie planowanej. Na konferencji w Bretton Woods, na której ustalano kwestie międzynarodowego ładu gospodarczego po II wojnie światowej, Polska była reprezentowana przez rząd londyński. Efektem obrad było jej przystąpienie do utworzonego wówczas Międzynarodowego Funduszu Walutowego oraz Banku Światowego. Powołanie trzeciej z planowanych organizacji – Międzynarodowej Organizacji Handlu⁵³ zakończyło się fiaskiem, a jej kompetencje w zakresie liberalizacji handlu towarami przejął tymczasowy, jak wówczas zakładano, GATT⁵⁴. Polska brała także udział w konferencji w Hawanie w 1947 roku, w trakcie której ostatecznie przyjęto protokół o tymczasowym stosowaniu GATT. Ostatecznie jednak, podobnie jak inne państwa będące pod wpływem ZSRR, Karty Hawańskiej Polska nie ratyfikowała⁵⁵. Odmówiła także udziału w pierwszej rundzie rokowań handlowych GATT oraz wykluczyła możliwość uczestniczenia w GATT, argumentując za stanowiskiem ZSRR, że w dokumencie nie uwzględniono specyfiki gospodarczej krajów socjalistycznych. W 1950 roku Polska wystąpiła także z Międzynarodowego Funduszu Walutowego oraz Banku Światowego⁵⁶. Pozostawanie jednak poza wielostronnym systemem handlu było zdecydowanie mało korzystne dla Polski. Mimo że niektórzy członkowie GATT objęli Polskę jednostronną klauzulą najwyższego uprzywilejowania, to tak przyznana klauzula dotyczyła przeważnie ceł, pomijając inne środki ochrony rynku, co powodowało narażanie polskiego eksportu na działania dyskryminacyjne. Sytuacja ta przyczyniła się do rozpoczęcia przez Polskę starania o pełne członkostwo w GATT. We wrześniu 1963 roku Komitet Rokowań Handlowych GATT, powołany do koordynacji przebiegu „Rundy Kennedy’ego⁵⁷” przyjął Polskę do swego grona, a w 1965 przedstawił pro-

51 W. Czarny, *Międzynarodowa Organizacja Morska – zadania, struktura organizacyjna, metody pracy, osiągnięcia i aktualne zadania*, „Prace Wydziału Nawigacyjnego Akademii Morskiej w Gdyni” 2008, nr 21, s. 16.

52 Układ Ogólny w Sprawie Taryf Celnych i Handlu (GATT) z dnia 30 października 1937 r., Dz. U. UE. L. z 1994 r., nr 336, poz. 20.

53 Porozumienie ustanawiające Światową Organizację Handlu (WTO) z dnia 15 kwietnia 1994 roku, Dz. U. z 1995 r., nr 98, poz. 483 zał.

54 E. Pawlak, A. Malkowski, *Przegląd...*, s. 114.

55 J. J. Michałek, *Międzynarodowa polityka handlowa w ramach GATT*, Warszawa 1989, s. 20.

56 B. Białorucki, *Polska w GATT i WTO*, „Sprawy Międzynarodowe” 1997, nr 2, s. 75.

57 Runda Kennedy’ego to prowadzone w latach 1963–1967 wielostronne (EWG i USA) rokowania handlowe, mające na celu eliminację barier pozataryfowych występu-

pozycję złożenia oferty negocjacyjnej. W styczniu 1967 roku została powołana grupa robocza, która opracowała wspólne stanowisko zawierające projekt akcesji Polski do GATT zaakceptowany przez Radę GATT oraz 2/3 członków Układu. Dnia 18 października 1967 roku Polska została członkiem GATT⁵⁸.

Zróżnicowanie statusu uczestników w organizacji międzynarodowej na niepełnych prawach miało miejsce także w Radzie Wzajemnej Pomocy Gospodarczej (RWPG)⁵⁹. Organizacja ta zawierała umowy stowarzyszeniowe z państwami o gospodarce centralnie planowanej, nadając w nich uprawnienia do uczestniczenia w organizacyjnym procesie podejmowania decyzji i umowy o współpracy gospodarczej z państwami o gospodarce rynkowej nienadające tego uprawnienia. Państwami tymi były Jugosławia, Finlandia, Irak, Meksyk, Etiopia, Jemen, Angola i Afganistan⁶⁰.

Możliwość nabycia statusu członka stowarzyszonego pojawia się także na gruncie statutu Rady Europy⁶¹. W szczególnych okolicznościach państwo europejskie, uznane za zdolne i pragnące realizować zasadę praworządności oraz zasadę poszanowania praw człowieka i podstawowych wolności, a także wykonujące zadania i cele organizacji może być zaproszone przez Komitet Ministrów do członkostwa stowarzyszonego w Radzie Europy. Każdy zaproszony w ten sposób kraj staje się członkiem stowarzyszonym z chwilą złożenia w jego imieniu Sekretarzowi Generalnemu dokumentu stwierdzającego przyjęcie statutu w jego rzeczywistym brzmieniu. Członek stowarzyszony może być reprezentowany jedynie w Zgromadzeniu Doradczym⁶².

3.3. Afiliacja członkostwa

Realizacja uprawnień członkowskich, jednak nie w pełnym zakresie możliwa jest także w sytuacji afiliacji określonego podmiotu w stosunku do organizacji międzynarodowej. Afiliacja to szczególna więź instytucjonalno – funkcjonalna łącząca dwa podmioty, z których tylko jeden posiada pew-

jących w handlu światowym. Propozycja przystąpienia do rozmów przedłożona została 25 stycznia 1962 roku w piśmie prezydenta USA J. F. Kennedy'ego do Kongresu stąd też nazwa prowadzonych rokowań. (J. Dzikowska-Zawirska, *Zasady polityki handlowej zawarte w statucie GATT a warunki uczestnictwa Polski*, „Acta Universitatis Lodziensis” 1981, nr 8, s. 79).

58 J. Skrzypczyńska, *Polska w GATT/WTO*, „Przegląd Politologiczny” 2012, nr 1, s. 84.

59 Statut Rady Wzajemnej Pomocy Gospodarczej z dnia 14 grudnia 1959 roku, Dz.U. z 1960 r., nr 35, poz. 197.

60 E. Pawlak, A. Malkowski, *Przegląd...*, s. 72.

61 Statut Rady Europy z dnia 5 maja 1949 roku, w: A. Przyborowska-Klimczak, E. Skrzydło-Tefelska (red.), *Dokumenty europejskie*, T. II, Lublin 1999, s. 66.

62 Zob. art. 5 Statutu w: A. Przyborowska-Klimczak, E. Skrzydło-Tefelska (red.), *Dokumenty...*, s. 66.

ne ograniczenia co do swoich uprawnień. Jego praca polega na funkcjonowaniu w organizacji międzynarodowej, jednak brak jest upoważnienia ze strony aktu założycielskiego do ingerowania w podstawowe założenia oraz cele organizacji, z którą podmiot ten połączony jest więzią afiliacyjną⁶³.

Taka forma współpracy międzynarodowej została najobszerniej uregulowana w statucie Światowej Organizacji Turystyki (UNWTO)⁶⁴. Członkostwo afiliowane w tej organizacji otwarte jest dla międzynarodowych, międzyrządowych i pozarządowych organizacji zajmujących się wyspecjalizowanymi interesami turystycznymi, a także dla organizacji biznesowych i stowarzyszeń, których działania są istotne dla celów całej organizacji lub też organizacji, które wchodzą w zakres jej kompetencji⁶⁵. Członkowie afiliowani w dniu przyjęcia statutu przez Nadzwyczajne Walne Zgromadzenie, mają prawo zostać członkami tejże organizacji, bez konieczności głosowania, lecz za pomocą oświadczenia, w którym akceptują zobowiązania wynikające z członkostwa (art. 7 ust. 2). Inne międzynarodowe, międzyrządowe i pozarządowe organizacje zajmujące się specjalistycznymi interesami turystycznymi mogą zostać członkami afiliowanymi pod warunkiem, że ich wnioski o członkostwo zostaną złożony na piśmie Sekretarzowi Generalnemu i zatwierdzony przez Zgromadzenie większością członków i pod warunkiem, że taka większość obejmuje większość członków zwyczajnych organizacji (art. 7 ust. 3). Organizacje komercyjne oraz stowarzyszenia również mogą stać się członkami afiliowanymi. Warunkiem niezbędnym jest także złożenie wniosku w formie pisemnej do Sekretarza Generalnego⁶⁶.

Podmiot pełniący funkcje afiliacyjne odpowiada więc za wsparcie organizacji, do której należy oraz realizację jej statutowych celów i zadań. Jego rola różni się jednak od funkcjonowania podmiotów posiadających pełne członkostwo, gdyż ich status wiąże się z możliwością wpływu na przedmiot podejmowanych decyzji pod względem merytorycznym.

3.4. Członkostwo częściowe

Funkcjonowanie w organizacjach międzynarodowych odbywa się także na gruncie częściowego udziału podmiotów w określonych instytucjach działających przy danej organizacji. Taka realizacja uprawnień członkowskich możliwa jest jedynie w odniesieniu do konkretnych działań podejmowanych w ramach określonej instytucji. Podmiot posiadający status członka

63 Ibidem, s. 308.

64 Statut Światowej Organizacji Turystyki z dnia 27 września 1970 r. w: A. Przyborowska-Klimczak, *Statut Światowej Organizacji Turystyki sporządzony w Meksyku w dniu 27 września 1970 r.*, „Studia Prawnicze KUL” 2017, nr 2, 181194.

65 W. Alejziak, *Rola organizacji międzynarodowych w kształtowaniu globalnej (?) polityki turystycznej* w: A. Panasiuk (red.), *Polityka turystyczna*, Szczecin – Kopenhaga, 2005, s. 14.

66 H. Kiryłuk, *Współpraca międzynarodowa w turystyce*, „Economics and Management” 2004, nr 4, s. 315.

częściowego odpowiada jedynie za epizodyczne czynności, do których jest upoważniony na gruncie konkretnej instytucji funkcjonującej w ramach całej organizacji międzynarodowej.

Taka forma współpracy międzynarodowej ma miejsce w przypadku Komisji Gospodarczo-Społecznej ds. Azji Zachodniej (ESCWA). Komisja ta została ustanowiona w dniu 9 sierpnia 1973 r. na mocy rezolucji Rady Społeczno-Gospodarczej 1818 (LV)⁶⁷. Celem powołania Komisji było podniesienie poziomu aktywności gospodarczej w państwach członkowskich i wzmocnienie współpracy między nimi. Miała ona również zaspokoić potrzeby krajów Azji Zachodniej w zakresie usług regionalnej komisji ekonomicznej w celu promowania wysiłków na rzecz rozwoju w regionie. ESCWA początkowo znajdowała się w Bejrucie (1974–1982), następnie przeniosła się do Bagdadu (1982–1991) i Ammanu (1991–1997), a ostatecznie wróciła do Bejrutu, jego stałej siedziby, gdzie pozostała do dziś⁶⁸. Członkostwo częściowe realizowane jest w tejże organizacji przez Front Wyzwolenia Palestyny, która uzyskała status niepełnego członka na podstawie Rezolucji Rady Gospodarczo-Społecznej z dnia 4 grudnia 2012 roku⁶⁹.

Członkostwo częściowe jest także przewidziane w Funduszu Narodów Zjednoczonych na rzecz Dzieci (UNICEF) powołanym do życia 11 grudnia 1946 roku na podstawie uchwały Zgromadzenia Ogólnego Organizacji Narodów Zjednoczonych⁷⁰ oraz Konferencji Narodów Zjednoczonych ds. Handlu i Rozwoju (UNCTAD) powołanej do życia 30 grudnia 1964 roku uchwałą Zgromadzenia Ogólnego Organizacji Narodów Zjednoczonych⁷¹.

Podobna forma funkcjonowania realizowana jest w ramach NATO i nazywana jest członkostwem *a la carte*. Zróżnicowanie członkostwa zapoczątkowane zostało przez Francję, która w 1966 roku wystąpiła z wojskowej struktury NATO⁷². Dnia 7 marca generał de Gaulle wysłał list do prezydenta USA Lyndona Johnsona, w którym zaznaczył, że Francja pozostaje wierna traktatowi z Waszyngtonu, ale jednocześnie nie będzie więcej respektować wszelkich porozumień oraz decyzji, które są późniejsze w stosunku do

67 Rezolucja Rady Społeczno-Gospodarczej z dnia 9 sierpnia 1973 r., <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/NR0/763/52/IMG/NR076352.pdf?OpenElement> (15.10.2018).

68 J. Menkes, A. Wasilkowski, *Organizacje...*, s. 124.

69 Rezolucja Rady Społeczno-Gospodarczej z dnia 4 grudnia 2012 r., <https://unispal.un.org/DPA/DPR/unispal.nsf/0/19862D03C564FA2C85257ACB004EE69B> (25.10.2018).

70 Uchwała Zgromadzenia Ogólnego Organizacji Narodów Zjednoczonych z dnia 11 grudnia 1946 r., [http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/57\(I\)](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/57(I)) (25.10.2018).

71 Uchwała Zgromadzenia Ogólnego Organizacji Narodów Zjednoczonych z dnia 30 grudnia 1964 r., <https://documents-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/210/89/IMG/NR021089.pdf?OpenElement> (15.10.2018).

72 S. Parzymies, *Zmiana czy kontynuacja? Polityka zagraniczna Francji Sarkozy'ego*, „Sprawy Międzynarodowe” 2007, nr 3, s. 8.

Traktatu. W efekcie oznaczało to koniec obecności obcych sił wojskowych na terytorium Francji oraz koniec podlegania wojsk francuskich sojusznikom dowództwom. Decyzja była wiążąca od 1 kwietnia 1967 r. Spowodowała ona konieczność przeprowadzenia wielkiego przedsięwzięcia logistycznego, a mianowicie wycofania się wojsk amerykańskich i demontaż wszelkich baz oraz instalacji US Army⁷³. Podobne postępowanie kontynuowała Norwegia i Dania, które nie wyraziły zgody na współpracę wojskową w kontekście broni jądrowej⁷⁴.

Funkcjonowanie Unii Zachodnioeuropejskiej (UZE) od zawsze było procesem otwartym dla nowych państw. Aby ułatwić im pogodzenie odrębnych interesów utworzono skomplikowany system różnych rodzajów członkostwa. Powstał on w latach 90. XX wieku i funkcjonował do końca istnienia UZA, choć w 2002 roku podjęto decyzję o zamrożeniu zmian statusu członkowskiego w związku z zaawansowaniem procesu łączenia do robku Unii Zachodnioeuropejskiej i Unii Europejskiej⁷⁵. Pierwszy rodzaj członkostwa to członkostwo pełne. W momencie rozwiązania UZE w 2010 r. dotyczyło ono dziesięciu państw, które należały zarówno do Unii Europejskiej, jak i do NATO⁷⁶. Kraje te przyjęły pełne zobowiązania w ramach Unii Zachodnioeuropejskiej i miały pełne prawa udziału w procesach decyzyjnych. Pozostałe kategorie członkostwa określały możliwość udziału w części lub wszystkich obradach związanych z UZE z ograniczonymi prawami decyzyjnymi. Udział tych państw w operacjach i działaniach UZE uzależniony był od ich woli i zgody pełnoprawnych członków. Do nich zaliczali się członkowie stowarzyszeni, a więc europejskie państwa NATO, które własną decyzją lub z powodu niespełnienia warunków nie należały lub jeszcze nie należały do Unii Europejskiej. Status obserwatora posiadały z kolei państwa członkowskie UE, które ze względu na charakter swej polityki obronnej nie przystąpiły do NATO i nie chciały stać się pełnymi członkami UZE. Wyjątkiem była Dania, która należała zarówno do UE jak i NATO. Wśród form niepełnego członkostwa wymienić należy także status partnerów stowarzyszonych, którymi były państwa ubiegające się o członkostwo zarówno w NATO, jak i w Unii Europejskiej⁷⁷.

73 F. Bozo, *La France et l'Otan. De la guerre froide au nouvel ordre européen*, Paris 1991, s. 69.

74 J. Menkes, A. Wasilkowski, *Organizacje...*, s. 309.

75 A. Kuryłowicz-Rodzoch, S. Parzymies, *Unia Zachodnioeuropejska w: S. Parzymies (red.), Europejskie struktury współpracy*, Warszawa 2000 r., s. 53.

76 M. Marcinko, *Rola Unii Zachodnioeuropejskiej w kształtowaniu europejskiego bezpieczeństwa i zbiorowej obrony w: G. Grabowska, B. Mikołajczyk, J. Nowakowska-Małusecka (red.), Prawo organizacji międzynarodowych wobec problemów współczesnego świata. Księga jubileuszowa dedykowana pani profesor Genowefie Grabowskiej*, Bydgoszcz – Katowice 2014, s. 372.

77 M. Madej, *Unia Zachodnioeuropejska (UZE) – sukces czy porażka?*, „Świat Idei i Polityki” 2012, T. 11, s. 60.

4. Zakończenie

Współczesna rzeczywistość międzynarodowa jest niezwykle złożona i wielowymiarowa. Z jednej strony wiele problemów można efektywnie rozwiązywać w ramach organizacji międzynarodowych, z drugiej zaś to suwerenne państwo wciąż wydaje się być głównym podmiotem międzynarodowych stosunków politycznych, gospodarczych czy społecznych. Organizacje międzynarodowe to bardzo ważna płaszczyzna efektywnego realizowania zadań i osiągnięcia celów w zakresie spraw o znaczeniu ponadnarodowym i ponadpaństwowym we współczesnym świecie⁷⁸.

Organizacje międzynarodowe są powszechnie uznawane za uczestników stosunków międzynarodowych. Ich decyzje i działania nie są sumą oczekiwań członków, lecz raczej ich wypadkową, jak również skutkiem różnych innych czynników, w tym politycznych i instytucjonalnych. Zauważyć należy także, że organizacje mają zdolność do aktywności międzynarodowej, tj. mogą wpływać na postępowanie państw oraz procesy i zjawiska międzynarodowe. Trzeba jednak zaznaczyć, że zakres zdolności międzynarodowej organizacji jest zróżnicowany i zależny od woli państw⁷⁹.

Organizacje międzynarodowe skupiają więc podmioty, których funkcjonowanie oparte jest na założeniach zbieżnych z celami organizacji, do której należą. Nabycie członkostwa to długotrwała procedura, w ramach której dany podmiot nabywa pewne prawa, ale też obowiązki. Członkostwo stanowiące więc podmiotu z organizacją zwykle ma charakter pełny, z którym wiąże się możliwość podejmowania decyzji wpływających na działalność organizacji. Zdarzają się jednak wyjątki, gdzie konkretne państwa lub też inne jednostki posiadają status członka na niepełnych prawach, skutkujący brakiem wpływu na niektóre decyzje podejmowane przez organizację.

Warto jednak zauważyć, że mimo braku posiadania pełnego statusu członkowskiego, możliwość wywierania wpływu na organizację międzynarodową jest znaczna. Udział w posiedzeniach organów głównych, dostęp do dokumentów, czynne prowadzenie dialogów i debat międzynarodowych, prezentowanie własnego stanowiska oraz wpływ na przyjmowanie aktów prawnych to tylko niektóre z uprawnień, mających istotny wpływ na funkcjonowanie organizacji międzynarodowej. Każda z aktywności powoduje nawiązanie interakcji z pozostałymi członkami oraz organizacją. Mimo iż nie są to działania władcze, to wspólnota, do której należy członek niepełny, afiliowany, stowarzyszony czy obserwator, w pełni akceptuje jego uprawnienia i konkretyzuje je za pomocą indywidualnych narzędzi organizacyjnych.

78 W. Gizicki, *Wprowadzenie w: W. Gizicki (red.), Organizacje międzynarodowe wobec politycznych i społecznych problemów świata*, Toruń 2012, s. 5.

79 I. Popiuk-Rysińska, *Organizacje międzynarodowe. Zarys problematyki*, w: S. Parzymies, I. Popiuk-Rysińska (red.) *Polska w organizacjach międzynarodowych*, Warszawa 2002, s. 19.

Bibliografia

- Alejsiak W., *Rola organizacji międzynarodowych w kształtowaniu globalnej (?) polityki turystycznej*, w: A. Panasiuk (red.), *Polityka turystyczna*, Szczecin – Kopenhaga, 2005.
- Białorucki B., *Polska w GATT i WTO*, „Sprawy Międzynarodowe” 1997, nr 2.
- Blokker N., Heukels T., *Historical and Origins and Institutional Challenges*, w: T. Heukels, N. Blokker, M. Brus (red.), *The European Union after Amsterdam. A Legal Analysis*, The Hague – London – Boston 1998.
- Boryś W., *Słownik etymologiczny języka polskiego*, Kraków 2005.
- Bozo F., *La France et l’Otan. De la guerre froide au nouvel ordre européen*, Paris 1991.
- Choi S. H., *Status, Rights and Duties of Observers for Non-Member States of the United Nations*, „The Korean Journal of Comparative Law” 1991, vol. 19.
- Czarny W., *Międzynarodowa Organizacja Morska – zadania, struktura organizacyjna, metody pracy, osiągnięcia i aktualne zadania*, „Prace Wydziału Nawigacyjnego Akademii Morskiej w Gdyni” 2008, nr 21.
- Cziomer E., Zyblikiewicz L. W., *Zarys współczesnych stosunków międzynarodowych*, Warszawa – Kraków 2000.
- Dzikowska-Zawirska J., *Zasady polityki handlowej zawarte w statucie GATT a warunki uczestnictwa Polski*, „Acta Universitatis Lodziensis” 1981, nr 8.
- Frankowska M., *Wypowiedzenie umowy międzynarodowej*, Wrocław – Warszawa – Kraków – Gdańsk, 1976.
- Gizicki W., *Wprowadzenie*, w: W. Gizicki (red.), *Organizacje międzynarodowe wobec politycznych i społecznych problemów świata*, Toruń 2012.
- Grabowska G., *Obserwatorzy państw w powszechnych organizacjach międzynarodowych*, Warszawa 1978.
- Kaczanowska I., *Członkostwo w NATO i Unii Europejskiej gwarancjami bezpieczeństwa Polski*, Łódź 2006.
- Kiryłuk H., *Współpraca międzynarodowa w turystyce*, „Economics and Management” 2004, nr 4.
- Kruszka M., *Instytucjonalne aspekty funkcjonowania Światowej Organizacji Handlu*, „Ekonomia” 2004, nr 12.
- Kukułka J., *Problemy kształtowania się wspólnot międzynarodowych*, „Stosunki Międzynarodowe” 1985, nr 5.
- Kuryłowicz-Rodzoch A., Parzymies S., *Unia Zachodnioeuropejska*, w: S. Parzymies (red.), *Europejskie struktury współpracy*, Warszawa 2000.
- Latoszek E., Proczek M., *Organizacje międzynarodowe we współczesnym świecie*, Warszawa 2006.
- Łazowski A., Zawidzka-Łojek A., *Prawo międzynarodowe publiczne*, Warszawa 2011.
- Madej M., *Unia Zachodnioeuropejska (UZE) – sukces czy porażka?*, „Świat Idei i Polityki” 2012, T. 11.
- Marcinko M., *Rola Unii Zachodnioeuropejskiej w kształtowaniu europejskiego bezpieczeństwa i zbiorowej obrony*, w: G. Grabowska, B. Mikołajczyk, J. Nowakowska-Małusecka (red.), *Prawo organizacji międzynarodowych wobec problemów*

- współczesnego świata. Księga jubileuszowa dedykowana pani profesor Genowefie Grabowskiej, Bydgoszcz – Katowice 2014.
- Markiewicz J., *Pojęcie i charakter bezpieczeństwa morskiego*, Obronność, „Zeszyty Naukowe” 2014, nr 1(9).
- Menkes J., Wasilkowski A., *Organizacje międzynarodowe. Prawo instytucjonalne*, Warszawa 2017.
- Michałek J. J., *Międzynarodowa polityka handlowa w ramach GATT*, Warszawa 1989.
- Michałowska G., *Polska w Organizacji Narodów Zjednoczonych do spraw Oświaty, Nauki i Kultury*, w: S. Parzymies, I. Popiuk – Rysińska (red.), *Polska w organizacjach międzynarodowych*, Warszawa 2002.
- Mik C., *Fenomenologia regionalnej integracji państw. Studium prawa międzynarodowego*, t. I, Warszawa 2019.
- Morawiecki W., *Funkcje organizacji międzynarodowej*, Warszawa 1971.
- Mower A. G., Jr., *Observer Countries: Quasi Members of the United States*, vol. 20, Cambridge 1966.
- Orgelbranda S., *Encyklopedia powszechna*, Warszawa 1861.
- Parzymies S., *Zmiana czy kontynuacja? Polityka zagraniczna Francji Sarkozy’ego*, „Sprawy Międzynarodowe” 2007, nr 3.
- Pawlak E., Malkowski A., *Przegląd organizacji międzynarodowych*, Szczecin 2006.
- Pietras M., *Państwo w późnowestfalskim łańdźu międzynarodowym*, w: M. Pietras, I. Hofman, S. Michałowski (red.), *Państwo w czasach zmiany*, Lublin 2018.
- Popiuk-Rysińska I., *Organizacje międzynarodowe. Zarys problematyki*, w: S. Parzymies, I. Popiuk-Rysińska (red.) *Polska w organizacjach międzynarodowych*, Warszawa 2002.
- Schermers H. G., Blokker N. M., *International Institutional Law*, The Hague 1995.
- Schneider C. J., Urpelainen J., *Accession Rules for International Institutions: A Legitimacy-Efficacy Trade-off?*, *Journal of Conflict Resolution* 2012, nr 56.
- Skrzypczyńska J., *Polska w GATT/WTO*, „Przegląd Politologiczny” 2012, nr 1..
- Sybesma-Knol N., *The Continuing Relevance of the Participation of Observers in the Work of the United Nations*, w: K. Wellens (red.), *International Law, Theory and Practice – Essays in Honour of Eric Suy*, The Hague 1998.
- Szymczak M., Szkiłdź H., Bik S., Szkiłdź C., Chociłowska H., Krajewska M., *Słownik Języka Polskiego: A – K*, T. I, Warszawa 1993.
- Węcłewska M., *Polskie dylematy w „czasach aniołów”. Próby budowania bezpieczeństwa zbiorowego w Europie w latach 1926-1929 a koncepcje polskiej polityki zagranicznej w świetle „gazety warszawskiej”, „Acta Universitatis Lodzianensis Folia Historica” 2008, nr 82.*
- Zieliński M., *Międzynarodowe decyzje administracyjne*, Katowice 2011.
- Zieliński M., *Formy udziału Unii Europejskiej w pracach innych organizacji międzynarodowych*, w: B. Mikołajczyk, J. Nowakowska-Małusecka (red.), *Prawo organizacji międzynarodowych wobec problemów współczesnego świata. Księga jubileuszowa dedykowana pani profesor Genowefie Grabowskiej*, Bydgoszcz – Katowice 2014.

Wykaz aktów prawnych

- Karta Narodów Zjednoczonych z dnia 26 czerwca 1945 roku, w: A. Przyborowska-Klimczak, *Prawo międzynarodowe publiczne. Wybór dokumentów*, Lublin 2006.
- Karta Organizacji Państw Amerykańskich z dnia 30 kwietnia 1948 roku, w: S. Hubert (red.) *Zbiór statutów i regulaminów organizacji międzynarodowych*, T. 3, Warszawa 1973.
- Konstytucja Światowej Organizacji Zdrowia, Porozumienie zawarte przez Rządy reprezentowane na Międzynarodowej Konferencji Zdrowia i Protokół dotyczący Międzynarodowego Urzędu Higieny Publicznej z dnia 22 lipca 1946 roku, Dz.U. z 1948 r., nr 61, poz. 477 ze zm.
- Konwencja dotycząca utworzenia Organizacji Narodów Zjednoczonych dla Wychowania, Nauki i Kultury z dnia 16 listopada 1945 r., w: S. Hubert (red.), *Zbiór statutów i regulaminów organizacji międzynarodowych. Organizacje wyspecjalizowane ONZ*, T. II, Warszawa 1966.
- Konwencja o Międzynarodowej Organizacji Morskiej z dnia 6 marca 1946 roku, Dz.U. z 1961 r., nr 14, poz. 74 zał. ze zm.
- Konwencja Wiedeńska dotycząca reprezentacji państw w ich stosunkach z organizacjami międzynarodowymi o charakterze uniwersalnym z dnia 14 marca 1975 r., w: A. Przyborowska-Klimczak, W. Staszewski (red.), *Prawo dyplomatyczne i konsularne. Wybór dokumentów*, Lublin 2003, s. 121.
- Opinia doradcza Międzynarodowego Trybunału Sprawiedliwości w sprawie warunków przyjęcia państwa do Organizacji Narodów Zjednoczonych z dnia 28 maja 1948 r., ICJ Reports, 1948, pkt 23.
- Porozumienie ustanawiające Światową Organizację Handlu (WTO) z dnia 15 kwietnia 1994 roku, Dz.U. z 1995 r., nr 98, poz. 483 zał.
- Rezolucja Organizacji Państw Amerykańskich z dnia 19 stycznia 1972 r., CP/RES. 52 (61/72).
- Rezolucja Organizacji Państw Amerykańskich z dnia 23 kwietnia 1971 r., AG/RES. 50 (I-O/71).
- Rezolucja Organizacji Państw Amerykańskich z dnia 27 czerwca 1984 r., CP/RES. 407 (573/84).
- Rezolucja Rady Społeczno-Gospodarczej z dnia 4 grudnia 2012 r., <https://unispal.un.org/DPA/DPR/unispal.nsf/0/19862D03C564FA2C85257ACB004EE69B>, (25.10.2018).
- Rezolucja Rady Społeczno-Gospodarczej z dnia 9 sierpnia 1973 r., <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/NR0/763/52/IMG/NR076352.pdf?OpenElement>, (15.10.2018).
- Statut Rady Europy z dnia 5 maja 1949 roku, w: A. Przyborowska-Klimczak, E. Skrzydło-Tefelska (red.), *Dokumenty europejskie*, T. II, Lublin 1999.
- Statut Rady Wzajemnej Pomocy Gospodarczej z dnia 14 grudnia 1959 roku, Dz.U. z 1960 r., nr 35, poz. 197.
- Statut Światowej Organizacji Turystyki z dnia 27 września 1970 r., w: A. Przyborowska-Klimczak, *Statut Światowej Organizacji Turystyki sporządzony w Meksyku w dniu 27 września 1970 r.*, „Studia Prawnicze KUL” 2017, nr 2.
- Traktat Północnoatlantycki z dnia 4 kwietnia 1949 r., w: A. Przyborowska – Klimczak, E. Skrzydło-Tefelska (red.), *Dokumenty Europejskie*, T. I, Lublin 2011.

- Uchwała Zgromadzenia Ogólnego Organizacji Narodów Zjednoczonych z dnia 11 grudnia 1946 r., [http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/57\(1\)](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/57(1)) (25.10.2018).
- Uchwała Zgromadzenia Ogólnego Organizacji Narodów Zjednoczonych z dnia 30 grudnia 1964 r., <https://documents-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/210/89/IMG/NR021089.pdf?OpenElement> (15.10.2018).
- Układ Ogólny w Sprawie Taryf Celnych i Handlu (GATT) z dnia 30 października 1937 r., Dz. U. UE. L. z 1994 r., nr 336, poz. 20.
- Karta ASEAN z dnia 15 grudnia 2008 roku, dostępna na stronie: https://asean.org/storage/2012/05/3.-November-2019-The-ASEAN-Charter-27th-Reprint_rev-2711191.pdf (05.05.2020).
- Konstytucja Międzynarodowej Organizacji do spraw Migracji z dnia 19 października 1953 roku, Dz. U. z 2016 r., poz. 538.
- Rezolucja Zgromadzenia Ogólnego ONZ z dnia 15 marca 2006 roku, A/RES/60/251.
- Statut Wysokiego Komisarza Narodów Zjednoczonych ds. Uchodźców z dnia 3 grudnia 1949 roku, dostępny na stronie: <https://www.unhcr.org/protect/PROTECTION/3b66c39e1.pdf> (11.11.2019).

Streszczenie

Współcześnie status organizacji międzynarodowych nie budzi już większych kontrowersji i jest na tyle silnie ugruntowany, że ich działalność często stanowi przedmiot odrębnych analiz, ujętych w ramy prawa organizacji międzynarodowych jako samodzielnej dyscypliny naukowej. Swoimi zadaniami wkraczają nawet w obszary zarezerwowane dotąd wyłącznie dla państw. Realizowanie wspólnych zadań dla danej organizacji międzynarodowej następuje z chwilą uzyskania statusu członka. Status ten może mieć charakter pełny, a więc oparty na pełni praw i obowiązków, które przysługują danemu podmiotowi. Może także mieć charakter niepełny, a więc w pewien sposób ograniczony, gdzie te uprawnienia nie przysługują w całości danemu podmiotowi, lecz w dalszym ciągu dają możliwość współpracy z organizacją międzynarodową i realizacją jej założeń statutowych.

Słowa kluczowe: organizacja międzynarodowa, członkostwo, państwo

Other than Membership Statuses of Participation in International Organisations

Summary

Today, the status of international organisations no longer raises much controversy and is so deeply rooted that their activities are often the subject of separate analyses, included in the framework of the law of international organisations as an independent scientific discipline. With their tasks they even enter areas previously reserved only for states. Common tasks for a given international organisation are implemented once membership status is obtained. This status may be full, and therefore based on the full rights and obligations of a given entity. It may also be incomplete, and thus somewhat limited, where these rights are not vested in that entity as a whole but still give the opportunity to cooperate with an international organization and implement its statutory objectives.

Keywords: international organisation, membership, state